

Asia: VN/28937/2021

Arviomuistio pienriitamenettelystä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuluttajaliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua pienriitamenettelyn arviomuistiosta ja esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Kuluttajaliitto ottaa asiaan kantaa kuluttajien ja julkisten palveluiden asiakkaiden näkökulmasta. Lisäksi koska Kuluttajaliitto on jo yli kymmenen vuoden antanut kuluttajille neuvontaa ja järjestänyt koulutuksia asumiseen liittyvissä kysymyksissä, lausumme asiasta myös vuokrasuhteen osapuolien sekä asunto-osakeyhtiön osakkaiden näkökulmasta.

Yleisesti sanottakoon, että arviomuistio pienriitamenettelystä näyttää hyvin laaditulta ja erityisen hyvää siinä on laaja ja kattava oikeusvertailu.

Pienriitamenettelyn tarpeellisuus:

Perusoikeusnäkökulmasta Kuluttajaliiton mielestä pienriitamenettely on välttämätön, sillä nähdäksemme tilanne tällä hetkellä on se, että kuluttajan oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan ei toteudu. Kuluttajan kynnyksellä viedä asia tuomioistuimeen on liian korkea. Oikeudenkäynnit eivät ole Suomessa yksinkertaisia eikä nopeita eikä varsinkaan halpoja. Raha-arvoltaan pienemmissä riidoissa oikeudenkäyntikulut nousevat usein suhteettoman suuriksi. On kuitenkin huomattava, että vaikka puhutaan pienimmistä rahasummista, esimerkiksi muutaman tuhannen euron menetys voi olla kotitaloudelle erittäin merkittävä summa ja vaikuttaa merkittävästi kotitalouden maksukykyyn, vaikka oikeusriidan intressinä summa on pieni.

Muistio kuvaa onnistuneesti sitä, miten oikeudenkäyntikulut ja intressi eivät ole järkevässä suhteessa toisiinsa ja pitkät menettelyt pahentavat tätä ongelmaa entisestään. Kaikissa riita-asioissa oikeudenkäyntikulujen mediaani on noin 10.000 euron molemmin puolin (s.17). Samaan aikaan muistio tuo esiin, kuinka Suomessa ollaan haluttomampia lähtemään tuomioistuinprosessiin kuin muissa Euroopan maissa (s. 19–20). Tämä yhdistelmä karsii tuomioistuimessa riitoja, joissa esimerkiksi oikeuskysymys on aidosti avoin ja sen saattaminen tuomioistuimen ratkaistavaksi poistaisi markkinatalouden toimijoilta epävarmuutta. Saamalla ratkaisun avoimeen tulkintakysymykseen myös muut kuin tuomioistuinmenettelyn varsinaiset osapuolet pääsisivät oikeuksiinsa, kun tuomioistuinikäytännön perusteella ryhdyttäisiin noudattamaan tuomioistuimen tulkintalinjaa. Nyt lausuttavana oleva muistio tuo hyvin esille, että periaatteellisesti merkittäviä laintulkintoja saattaa jäädä nykyisellään saamatta. Esimerkiksi virhevastuun kesto kuluttajatavaroiissa tai vuokra-asioissa vuokranalennuksen suuruus on pitkälti muotoutunut kuluttajariitalautakunnan käytännön varaan. Yksittäisessä tapauksessa kyse saattaa olla muutamista sadoista euroista, mutta tulkintakysymys saattaa olla kuluttajajoukolle merkittävä. Esimerkiksi Suomessa vuokralla asuu yli 1,5 miljoonaa ihmistä, joten teoreettisesti vuokranalennukseen liittyvät kysymykset koskevat laajaa joukkoa.

Suomi poikkeuksellinen Euroopan maa, siinä suhteessa, että meillä ei ole jo pienriitamenettelyä (muistiossa s. 35). Tämäkin seikka puhuu sen puolesta, että menettelylle olisi tarvetta ja Suomi on tältä osin kuluttajien intressien varmistamisessa muita maita jäljessä.

Kuluttajaliitto yhtyy muistiossa esitettyyn kuvaan yhteiskunnallisista ja perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista. Tämä muistion jakso tuo hyvin esiin menettelyn tarpeellisuutta näistä näkökulmista.

Kuluttajaliitto lisäksi kiinnittää huomiota, että voidaan arvioida, että pienet riita-asiat tulevat lisääntymään alusta- ja jakamistalouden jatkaessa kasvamistaan. Näissä rahalliset intressit saattavat yksityiselle henkilölle olla suuria, vaikka ne oikeudenkäynnin näkökulmasta ovat pieniä. Lisäksi on syytä huomioida, että esimerkiksi kahden luonnollisen henkilön väliseen kauppaan liittyvää riitaa ei voi viedä kuluttajariitalautakuntaan.

Soveltamisala:

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan euromääräisen soveltamisrajan ei tulisi olla vertailumaiden pienimmästä päästä (600 euroa), muttei myöskään suurimmasta (25.000).

Yhdymme muistion varovaiseen arvioon, että 5.000 euron raja näyttäisi alustavasti johdonmukaisimmalle. Tätä tukee myös muistiossa esitetyt tilastot riita-asioista.

Nähdäksemme yhtenä vaihtoehtona esitetty 2.500 euron raja olisi liian matala. Tämä esimerkiksi sen vuoksi, että enimmäisvuokravakuuden ollessa kolmen kuukauden vuokraa vastaavaa määrää, yli n. 833 euron vuokra maksavat eivät saisi vuokrariitaansa pienriitamenettelyyn käsiteltäväksi, jos ko. vuokrasuhteessa on käytössä lain enimmäisvuokravakuus.

Kuluttajaliitto pitää tärkeänä sitä, että pienriitamenettelyssä voitaisiin käsitellä asioita, joissa rahallista intressiä ei ole samanlailla mitattavissa (esimerkiksi hallinnan palautus tai häätö). Tällöin olisi tunnistettava ne asiat, joiden intressi luonnollisille henkilöille on sen kaltainen, että henkilön kannalta asian tuominen tuomioistuimeen on perusteltua.

Suhde täysmittaiseen oikeudenkäyntiin:

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan siihen, että molemmilta osapuolilta edellytettäisiin suostumusta, jotta asia käsiteltäisiin pienriitamenettelyssä ("toinen vaihtoehto" s. 74) liittyy merkittäviä riskejä kuluttajan kannalta. Yrityksellä, jolla on rahaa ja resursseja käytettäväksi eri tavalla kuin keskivertokuluttajalla, pystyisi näin epäämään kuluttajalta mahdollisuuden pienriitamenettelyyn. Tällöin on mahdollista, että kuluriskin pelossa, kuluttajalle ei jälleen ole tosiallisesti mahdollisuutta saattaa asiaansa tuomioistuimen arvioitavaksi. Tämä ei parantaisi nykytilaa. Malli ei myöskään olisi ennakoitava ja saattaisi jopa lisätä vaikeutta arvioida oikeudenkäyntikuluja. Näin ollen jaksossa esitetty "ensimmäinen vaihtoehto" näyttäytyy kuluttajien kannalta paremmalta, kun tietyn rahasumman alittavat (tai muutoin pienriitamenettelyyn kuuluvat) asiat käsiteltäisiin tässä menettelyssä pääsääntöisesti. Tuomioistuimelle voitaisiin kuitenkin antaa harkintavaltaa siirtää asia täysmittaiseen oikeudenkäyntiin, jos laissa rajatut edellytykset (muun muassa asian subjektiivinen erityinen merkitys) täyttyvät.

Menettelylliset kysymykset:

Ensinnäkin on sanottava, että luonnollisestikin on välttämätöntä, että oikeusturvan takeet ja perusoikeudet toteutuvat myös pienriitamenettelyssä. Muistiossa on ansiokkaasti esitelty oikeusvertailu pohjalta erilaisia keinoja prosessin keventämiseen ja niitä yhdistelemällä olisi Suomeen löydettävissä toimiva menettely.

Näkemyksemme mukaan lähtökohdan ja pääsäännön tulisi olla, että pienriitamenettelyä voi käyttää ilman avustajaa vailla riskiä oikeudenmenetyksistä. Nähdäksemme tässä korostuu erityisesti tuomarin materiaallinen prosessinjohto ja kyky ymmärtää luonnollisen henkilön vaatimuksia silloinkin, kun niitä ei ole esitetty ns. juridisesti oikeilla sanoilla. Esimerkiksi vahingonkorvauksen ja hinnanalennuksen ero ei välttämättä ole kuluttajalle selvä. Kuluttaja saattaa muotoilla vaatimuksensa: "haluan rahaa takaisin" ja tästä olisi tuomioistuimen vahvalla prosessijohdolla pääteltävä, mistä juridisesti on kyse.

Sähköinen vireillesaanti olisi valtaosalle kuluttajista vireillepanoa helpottava tekijä. Kuitenkin osalle kuluttajista on tarpeen, että vireillepano voi tapahtua myös muulla tavalla kuin pelkästään sähköisesti. Sama koskee myös videoyhteyksin käytävää pääkäsitelyä – näemme, että videomenettelyn on myös pienriitamenettelyn yhteydessä perustuttava aina vapaaehtoisuuteen. Samaan aikaan videoyhteyden käyttämisen mahdollisuuksia on syytä jatkokehittää niitä varten, jotka haluavat näitä yhteyksiä käyttää.

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen:

Täyden korvauksen periaate soveltuisi huonosti pienriitamenettelyyn, sillä kuten muistiokin tuo esille, tämä käytännössä tarkoittaisi, että osapuolet voisivat kokea erityisen suurta tarvetta hankkia itselleen avustaja varmistuakseen parhaimmalla mahdollisella tavalla, ettei joudu korvaamaan vastapuolen kuluja.

Lähtökohtaisesti kolmas vaihtoehto eli se, että häviöjä korvaa pääsääntöisesti voittajan oikeudenkäyntikulut, mutta kuluja rajoitetaan merkittävästi, näyttää alustavasti parhaimmalta vaihtoehdolta. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota, että kuluja rajoitetaan merkittävästi täysmittaiseen oikeudenkäyntiin verrattuna. Jo nykyiselläänkin tuomioistuimella on mahdollisuus puuttua tarpeettomiin kuluihin, mutta tämä ei ole auttanut tuomioistuinprosessien kalleuteen. Näin ollen on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että kulut ja prosessin rahallinen intressi pysyvät mittasuhteissa. Esimerkiksi eurooppalaisen mallin mukaan kulujen rajoittaminen joihinkin satoihin euroihin, on hyvä lähtökohta. Se, että kulujen enimmäismäärä olisi etukäteen tiedossa on kannatettavaa.

Lisäksi pienriitamenettelyssä tulisi nähdäksemme huomioda samat poikkeamisperusteet kulujen korvaamisessa kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissäkin (mm. tahalliset tarpeettomat oikeudenkäynnit, oikeudellisesti niin epäselvä asia, että oikeudenkäynti on ollut perusteltu tai asianosaisten asema puoltaa poikkeamista (esimerkiksi vähävarainen kuluttaja ja suuri yritys)). Tässä tulisi nähdäksemme juuri huomioda se muistiossa esiin tuotu seikka, että yrityksen ollessa vastapuolena, asiaa yleensä joka tapauksessa yrityksen puolesta hoitaa juristi. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan asiaa tulisi lähestyä Ruotsin mallin mukaisesti: yrityksen työntekijöiden tekemä työ eikä etenkään yrityksen ydintoimintaan kuuluvaien peruslakien soveltaminen olisi missään olosuhteissa korvattavaa.

Kuluttajaliitto yhtyy muistion näkemykseen, että muutoksenhakua ei tulisi kategorisesti kieltää pienriidoilta.

Jatkovalmistelun yhteydessä on erityisen tärkeää varmistaa tuomioistuimen resurssit. Lisäksi jatkovalmistelulta toivotaan erityistä rohkeutta uudistaa kuormittunutta tuomioistuinjärjestelmäämme, joka selvästi on tukossa tällä hetkellä.

Kuluttajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että pienriitamenettelyn käyttöönotto ei saa vaarantaa tai pyrkiä korvaamaan kuluttajariitalautakunnan tai muiden vastaavien lautakuntien toimintaa. Molemmille on oma tarpeensa etenkin, kun otetaan huomioon, että lautakunnissa molemmat osapuolet vastaavat omista kuluistaan, ja samaan aikaan taas pienriitamenettelyssä voidaan antaa sitovia ratkaisuja. Näin ollen on siis samanaikaisesti tarvetta huolehtia kuluttajariitalautakunnan toiminnan kehittämisestä ja turvaamisesta.

Viimeiseksi Kuluttajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että lainsäädäntötyö on syytä saada käyntiin mahdollisimman pian seuraavalla hallituskaudella. Tarve pienriitamenettelylle on akuutti.

Meriranta Emmi
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf